

Верховний
Суд

Відшкодування шкоди, завданої внаслідок війни

конференція 31 серпня 2022 року
м. Київ

Правові режими:

Указ Президента України від 14 квітня 2014 року оголошено [Антитерористичну операцію \(АТО\)](#).

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 26 січня 2015 року № 47-р «Про встановлення режимів підвищеної готовності та надзвичайної ситуації»
[режим надзвичайної ситуації в Донецькій та Луганській областях.](#)

Закон України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» (набрав чинності 24 лютого 2018 року). Згідно з наказом верховного головнокомандувача з 14:00 30 квітня 2018 року розпочато Операцію об'єднаних сил (ООС).

Указ Президента України від 24 лютого 2022 року з 05 години 30 хвилин
[24 лютого 2022 року введено воєнний стан на всій території України.](#)

Правові режими:

Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» (27 квітня 2014 року набрав чинності).

Правовий режим тимчасово окупованої території передбачає особливий порядок забезпечення прав і свобод громадян України, які проживають на тимчасово окупованій території. В умовах воєнного стану правовий режим тимчасово окупованої території, передбаченої пунктом 3 частини першої статті 3 цього Закону, визначається, змінюється і скасовується рішенням Ради національної безпеки і оборони України, введеним у дію указом Президента України (ч.ч. 2, 4 ст. 3).

Російська Федерація як держава-окупант відповідно до IV Гаазької конвенції про закони і звичаї війни на суходолі та додатка до неї несе відповідальність за порушення захисту прав цивільного населення (ч. 5 ст.5)

Правові режими:

21 травня 2015 року Верховна Рада України прийняла постанову «Про заяву Верховної Ради України «Про відступ України від окремих зобов'язань, визначених Міжнародним пактом про громадянські і політичні права та Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод» № 462-VIII де зазначила, що у зв'язку з анексією та тимчасовою окупацією Російською Федерацією невід'ємної частини території України - Автономної Республіки Крим та міста Севастополя та в окремих районах Донецької та Луганської областей України, визначених Антитерористичним центром при Службі безпеки України у зв'язку з проведенням антитерористичної операції, на період до повного припинення збройної агресії Російської Федерації, відновлення конституційного ладу та порядку на окупованій території України здійсненої внаслідок збройної агресії проти України, та повідомила, що повну відповідальність за дотримання прав людини і виконання відповідних міжнародних договорів на анексованій та тимчасово окупованій території України несе Російська Федерація.

За таких обставин, Україна не несе відповідальності за порушення прав людини та основоположних свобод, передбачених Конвенцією на зазначених територіях **з 21 травня 2015 року.**

Великою Палатою Верховного Суду було розглянуто три справи обговорюваної категорії:

1) про відшкодування Державою Україна в особі КМУ завданої терористичним актом майнової шкоди (у розмірі реальної вартості майна) через пошкодження об'єкта комерційної нерухомості на підконтрольній Україні території в м. Маріуполі (постанова ВП ВС від 4 вересня 2019 року у справі № 265/6582/16-ц (може стягуватись компенсація за невиконання позитивного обов'язку));

2) про відшкодування Державою Україна в особі КМУ, НБУ майнової шкоди (у розмірі реальної вартості майна), завданої підприємству внаслідок викрадення належного товариству обладнання на території, де проводилась АТО (постанова ВП ВС від 22 вересня 2020 року у справі № 910/378/19 (доводи про невиконання позитивного обов'язку не є застосовними у цих правовідносинах));

3) про відшкодування Державою Україна моральної шкоди, завданої смертю матері, що настала внаслідок терористичного акту на непідконтрольній Україні території, де проводилась АТО (постанова ВП ВС від 12 травня 2022 року у справі № 635/6172/17 (не доведено порушення Україною своїх обов'язків, Україна не здійснювала ефективний контроль на території, де відбулась стверджувана подія).

Постанова ВП Верховного Суду від 04 вересня 2019 року у справі № 265/6582/16-ц (№ 14-17цс19)

Справа стосується захисту позивачем не права власності на майно від посягань з боку держави, а права на отримання за рахунок держави відшкодування шкоди, заподіяної у період проведення антитерористичної операції внаслідок пошкодження під час терористичного акта належного позивачу на праві власності майна.

Реалізація права на отримання зазначеного відшкодування поставлена у залежність від існування компенсаційного механізму, що має бути встановлений в окремому законі. Закон, який регулює порядок відшкодування за рахунок коштів Державного бюджету України шкоди, заподіяної терористичним актом об'єктам нежитлової нерухомості громадян, відсутній як на час виникнення спірних правовідносин, так і на час розгляду справи судами. Більше того, у законодавстві України відсутня не тільки процедура виплати означеного відшкодування, але й чіткі умови, необхідні для заявлення майнової вимоги до держави про надання такого відшкодування.

Відсутність у законодавстві України відповідних приписів щодо відшкодування власникові шкоди, заподіяної його об'єкту нежитлової нерухомості терористичним актом, не перешкоджає особі, яка вважає, що стосовно її права власності на таке майно певний позитивний обов'язок не був виконаний державою, вимагати від держави компенсації за це невиконання позитивного обов'язку.

Судові рішення про стягнення з Держави Україна грошової компенсації:

Постанова Верховного Суду від 04 березня 2020 року у справі № 237/557/18

Постанова Верховного Суду від 18 березня 2020 року у справі № 757/43306/16

Постанова Верховного Суду від 02 грудня 2020 року у справі № 757/54168/17

Судові рішення про відмову у стягненні з Держави Україна грошової компенсації:

Постанова Верховного Суду від 25 березня 2020 року у справі № 646/5062/17

Постанова Верховного Суду від 22 липня 2020 року у справі № 757/40388/17

Нормативне регулювання порядку надання грошової компенсації:

постановою КМ України від 18 грудня 2013 року № 947 затверджений Порядок надання та визначення розміру грошової допомоги або компенсації постраждалим від надзвичайних ситуацій, які залишилися на попередньому місці проживання, який викладено у новій редакції постановами КМ України від 10 липня 2019 року № 623.

04 березня 2020 року Верховний Суд у справі № 237/557/18-ц постановив окрему ухвалу на адресу КМ України, у якій рекомендовано КМ України розробити спеціальний порядок відшкодування за пошкоджене внаслідок терористичного акта майно, процедуру виплати такого відшкодування за пошкоджене в результаті терористичного акта майна, чіткі умови, необхідні для пред'явлення вимоги до держави про надання такого відшкодування.

02 вересня 2020 року Постановою КМ України № 767 постанову КМ України від 18 грудня 2013 року № 947 Порядок надання та визначення розміру грошової допомоги або компенсації викладено у нові редакції.

ПОСТАНОВА КМУ від 18 грудня 2013 р. № 947 (у редакції від 02 вересня 2020 року)

Про затвердження Порядку надання та визначення розміру грошової допомоги постраждалим від надзвичайних ситуацій та розміру грошової компенсації постраждалим, житлові будинки (квартири) яких зруйновано внаслідок надзвичайної ситуації воєнного характеру, спричиненої збройною агресією Російської Федерації

Відповідно до частини восьмої статті 86 та частини третьої статті 89 Кодексу цивільного захисту України Кабінет Міністрів України постановляє:

Затвердити Порядок надання та визначення розміру грошової допомоги постраждалим від надзвичайних ситуацій та розміру грошової компенсації постраждалим, житлові будинки (квартири) яких зруйновано внаслідок надзвичайної ситуації воєнного характеру, спричиненої збройною агресією Російської Федерації, що додається.

ПОРЯДОК : основні визначення

Постраждалими визнаються громадяни України, іноземці та особи без громадянства, житлові будинки (квартири) (далі - житло) яких пошкоджено/зруйновано внаслідок надзвичайної ситуації (далі - постраждалі).

Грошова допомога надається постраждалим, житло яких пошкоджено внаслідок надзвичайної ситуації або проведення робіт з ліквідації її наслідків та які відмовилися від евакуації, відселення та залишилися на попередньому місці проживання та/або в межах відповідного населеного пункту.

Грошова компенсація надається постраждалим, **які є власниками житла**, яке перебуває на контрольованих Україною територіях та було зруйновано внаслідок надзвичайної ситуації воєнного характеру, спричиненої збройною агресією Російської Федерації, **після дати** набрання чинності Указом Президента України від 14 квітня 2014 р. № 405 “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 квітня 2014 року “Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України”.

Постанова ВП ВС від 12 травня 2022 року у справі № 635/6172/17

Для того щоб задовольнити позов про відшкодування Україною шкоди (майнової, моральної), завданої терористичними актами в період проведення АТО, операції Об'єднаних сил, суди мають установити порушення нашою державою конкретного її обов'язку за Конвенцією. А для цього суд повинен з'ясувати:

а) підстави позову (обставини, якими обґрунтована позовна вимога);

б) чи мала Україна в сенсі ст. 1 Конвенції юрисдикцію щодо гарантування прав і свобод на тій території, на якій, за твердженням позивача, відбулося порушення;

в) якщо мала юрисдикцію, то чи виконала свої конвенційні обов'язки з такого гарантування на відповідній території (якщо мало місце невиконання або неналежне виконання конкретного обов'язку, то в чому воно полягало, якими були наслідки цього та причинно-наслідковий зв'язок між ними і невиконанням або неналежним виконанням відповідного обов'язку);

г) чи є підтвердження всіх цих фактів (належні, допустимі, достовірні та достатні докази).

У разі встановлення факту порушення державою позитивних обов'язків розробити компенсаційні механізми за неправомірне втручання у певне право чи провести об'єктивне й ефективне розслідування незалежним органом факту такого неправомірного втручання це відшкодування буде суттєво меншим, ніж за порушення державою негативного обов'язку не втручатися безпідставно у вказане право людини, яка перебувала під державним контролем.

Законодавчі перспективи:

На сьогодні на розгляді Верховної Ради України знаходяться два законопроекти щодо виплати компенсацій постраждалим унаслідок агресії Російської Федерації, а саме:

- законопроект № 7198 від 24.03.2022 «Проект Закону про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації», який буде регламентувати порядок виплати потерпілим компенсації за втрачене ними житло та поширює цей порядок на незавершені будівництвом житлові об'єкти;

- законопроект № 7385 від 17.05.2022 «Проект Закону про відшкодування шкоди завданої потерпілому внаслідок збройної агресії Російської Федерації», який, зокрема, передбачає створення спеціальної державної установи – Фонду відшкодування шкоди завданої потерпілому внаслідок збройної агресії Російської Федерації, який здійснює керівництво та управління системою відшкодування шкоди особам, яку їм було завдано внаслідок збройної агресії Російської Федерації, у тому числі, провадить акумуляцію та облік коштів наданих державі Україна на підставі міжнародних договорів (за рахунок заарештованих активів), здійснює виплати (відшкодування), готує документи та здійснює розрахунки для виплати, здійснює контроль за цільовим використанням коштів Фонду та інші функції, передбачені зазначеним Законом і положенням про Фонд.

—
Верховний
Суд

Дякую за увагу!